

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 9 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохид Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Xaynazarov Baxromjon Baxtiyorovich</i> RIVOJLANGAN O'RTA ASRLARDA PIRENEY YARIM OROLIDAGI KORTESLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI O'RNI	10-14
<i>Azizbek Xolliyev</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA ROSSIYA TOG'-KON SANOATIDA BRITANIYA SARMOYASINING TUTGAN O'RNI	15-20
<i>Mahkamov Abdiqayum Mahkamovich</i> SUDYALAR OLIY KENGASHINING SUDYALAR KORPUSINI SHAKLLANTIRISHDA TUTGAN O'RNI (TARIXIY TAHLIL)	21-25
<i>Eshimov Shaxridin Xujayorovich</i> SUD – HUQUQ TIZIMIDAGI TARG'IBOTCHILIK FAOLIYATI VA MA'NAVIY – MA'RIFIY ISHLAR (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	26-31
<i>Намазова Умида Нормурадовна</i> ИЛК ЎРТА АСРЛАР СУҒДДА НИКОҲ: ШАКЛЛАНИШИ, ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИ	32-41
<i>Самадов Искандар Исмамович</i> ХОРАЗМ ХАЛҚ СОВЕТ РЕСПУБЛИКАСИ (ХХСР)ДА ЕР-СУВ МАСАЛАСИ	42-48
<i>Rustamova Madina Musoqulovna</i> SAMARQAND VILOYATI XOTIN-QIZLARNING ILM-FAN, TA'LIM VA INNOVATSIYALARGA QO'SHGAN HISSASI	49-56
<i>Jiyanbekova Sharofat Abdikaharovna</i> SOVET DAVRIDA KITOB TAQIQLARIGA NISBATAN O'ZIGA XOS SENZURA AMALIYOTLARI... ..	57-64
<i>Tursunov Javlonbek Akrom o'g'li</i> MUQADDAS QADAMJOLAR. SAMARQAND SHAHRINING TARIXIY TOPONOMIYASINING MUHIM TARKIBIY QISMI	65-68

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Tolipova Baxtigul</i> MAMLUKAT OZIQ-OVQAT SANOATIGA YO'NALTIRILGAN INVESTISIYALARNING EKONOMETRIK TAHLILI	69-77
<i>Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA PUL-KREDIT SIYOSATI KO'RSATKICHLARI TAHLILI	78-83
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич, Хасанова Руфина Раисовна</i> ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	84-96
<i>Meliyeva Nargiza Eshboyevna</i> INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA RIVOJLANGAN DAVLATLARING TAJRIBASI	97-104

<i>Исраилов Рустам Ибрагимович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	105-109
<i>Jumaniyazov Inomjon To'raevich</i> APPLICATION OF ESG PRINCIPLES IN THE ACTIVITIES OF SOVEREIGN INVESTMENT FUNDS	110-120
<i>Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li</i> MINTAQAVIY MEHNAT BOZORIDAGI ISHCHI KUCHIGA TALAB VA TAKLIFNI ISTIQBOLLASHTIRISH YO'LLARI	121-129
<i>Mirxamidova Zahinabonu Mirxamid qizi</i> ROBOTLASHTIRISH DAVRIDA MEHNAT BOZORINING O'ZGARISHI: TO'RTINCHI SANOAT INQILOBI MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI.....	130-138
<i>Kalbayev Muratbay Aytbaevich</i> AYLANMA MABLAG'LARNI TAHLIL QILISH METODOLOGIYASI	139-144
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Ernazarova Yorqinoy Ollaberganovna</i> RIVOJLANGAN DAVLATLARDA KADRLAR XIZMATINI TASHKIL ETISH: ODOB-AXLOQ QOIDALARI VA KASBIY MADANIYAT TALABLARIGA RIOYA ETILISHINI TA'MINLASH MEKANIZMLARI	145-155
<i>Ahrorova Shahlo O'rinboyevna</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY QADRIYATLARNING TAKOMILLASHUVI JARAYONI	156-161
<i>Рахманов Баҳодир</i> АЛИШЕР НАВОЙЙ КОМИЛ ИНСОН КОНСЕПСИЯСИДА СИНЕРГЕТИК ҲОЯЛАР ИНЪИКОСИ	162-170
<i>Нуралиева Насиба Ахмадуловна</i> ЖАДИД МУТАФАККИРЛАРИ ИЖОДИДА ТАРБИЯГА ОИД ҚАРАШЛАРНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	171-176
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Fayzulloev Otabek Muhammadovich</i> KATTALAR FOLKLORINING TARKIBIY QISMI – BOLALAR FOLKLORI HAQIDA.....	177-184
<i>Тоқимбетова Гулбахор Абатбаевна</i> ЎЗБЕК-ҚОРАҚАЛПОҚ АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ИРФОНИЙ ОБРАЗЛАР	185-190
<i>Yusupova Sadokat Alijon qizi</i> “BOBURNOMA”NING YAPONIYADA O'RGANILISHI	191-197
<i>Xudoyberdiyeva Gulmira Allaberdi qizi</i> JAHON TILSHUNOSLIGIDA POLISEMIYA HODISASIGA LINGVISTIK YONDASHUV (RUS VA INGLIZ TILSHUNOSLIGI MISOLIDA)	198-201
<i>Tangriyev Valisher Azamovich</i> SOMATIK IFODALAR ORQALI BERILGAN PARALINGVISTIK VOSITALARNING QIYOSIY TADQIQI: “ANOR” HIKOYASI MISOLIDA	202-206

<i>Abulova Zilola Azimovna</i> INGLIZ AFORIZMLARINING TARKIBIDA BIR JUMLA HAMDA QO'SHMA GAPLAR BILAN IFODALANGAN AFORIZMLAR XUSUSIYATLARI	207-201
<i>Qurbonova Dilnoza Olimovna</i> TYPES AND FUNCTIONS OF ADVERTISEMENT IN ENGLISH AND UZBEK.....	210-216
<i>Quljanova To'lg'anoy Shodiyor qizi</i> ASQAR MAHKAM IJODIDA BUVI OBRAZINING O'ZIGA XOSLIGI	217-221
<i>Babajanova Aziza Rustamovna</i> ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA BAHOR MAVZUSINING BADIY TALQINI	222-227
<i>Khursanova Laylo Bakhtiyarovna</i> REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF "PATIENCE" IN SPECIAL ENGLISH DICTIONARIES	228-232
<i>Diyorova Mohlaroyim Xamza qizi</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA SIFAT SO'Z TURKUMI TADQIQI	233-238
<i>Samadova Visola Baxtiyor qizi</i> INGLIZ, O'ZBEK VA RUS TILLARIDA ANTONIM KOMPONENTLI FE'L FRAZEOLOGIK BIRLIKLARLARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI	239-242
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Tўлаганова Гулчехра Захитовна, Гофурова Дилафруз Мурод қизи</i> АЁЛЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШНИ РЕЖАЛАШТИРИШ, ЮЗАГА КЕЛАДИГАН ТЕРГОВ ВАЗИЯТЛАРИ ВА ВЕРСИЯЛАРНИ ИЛГАРИ СУРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	243-252
<i>Tosheva Maftuna Anvar qizi</i> INSON A'ZOLARI VA TO'QIMALARINING TRANSPLANTATSIYASI BILAN BOG'LIQ JINOYATLAR	253-262
<i>Ikramov Sherzod Raximdjanoich</i> VOYAGA YETMAGAN SHAXSLARNI MODDIY TA'MINLASHDAN BO'YIN TOVLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	263-266
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Tohirova Mohigul Umir qizi</i> KO'RISHDA NUQSONI BOR SHAXSLARNING IJTIMOY UMIDSIZLIK DARAJASINI PSIXOLOGIK O'RGANISH. (L.I.VASSERMANNING "IJTIMOY FRUSTRATSIYA (UMIDSIZLIK) DARAJASINI DIAGNOSTIKA QILISH METODOLOGIYASI" ASOSIDA)	267-274
<i>Nasriddinov Dadaxon Komiljonovich</i> OLIY HARBIIY TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA ROBOTOTEXNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN OLIB BORILGAN PEDAGOGIK TAJRIBASINOV ISHLARI VA ULARNING NATIJALARI	275-281
<i>Xojaniyazova Inkar Jumanazarovna</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA DIDAKTIK MATERIALLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH MASALALARI	282-292
<i>Ashurova Marhabo Sayfulloyevna</i> BUXORO JADIDLARI VA YANGI USUL MAKTABLARIDA O'QITISH IMKONIYATLARI	293-301

<i>Алимова Нигора Исраиловна</i> ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ И ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ, НАХОДЯЩИХСЯ НА ДЛИТЕЛЬНОМ ЛЕЧЕНИИ	302-308
<i>Матажонова Gulnoza Karimovna</i> IJTIMOIY FANLARNI TEXNIKA YO'NALISHI TALABALARIGA O'QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	309-313
<i>Axmadjanova Madina Maxmudjon qizi</i> GRAMMATIK MINIMUM VA UNI O'QITISH METODLARI	314-319
<i>Norboyev Zafar Abdumuminovich</i> OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA CEFR ME'ZONLARI ASOSIDA YANGI AVLOD DARSLIKLARINI YARATISH TEXNOLOGIYALARI	320-323
<i>Axmedova Zuxraxon Tulyanbayevna</i> QO'L TO'PI O'YININING JISMONIY JIHATDAN O'QUVCHILARNING O'QISHNI TUSHUNISHLARIGA TA'SIRI	324-329
<i>Юсупова Заррина Курбоновна</i> УНИКАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ И ВЫЗОВЫ В РАЗВИТИИ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ	330-334
<i>Ravshanova Xafiza Komilovna</i> МАКТАБГАЧА ТА'LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARIDA TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY ASOSLARI	335-340
<i>Nurbayeva Xolniso Uralovna</i> GENDER STREOTIPLAR GENDER MADANIYATNING TARKIBIY QISMI SIFATIDA	341-345
<i>Samatova Shohsanam Xolmuhammad qizi</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TIZIMLI FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH MUHIM PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	346-351
<i>Mustayeva Guliston Bo'riboyevna</i> TIBBIY TA'LIMDA AKS ETTIRISH AMALIYOTINING AHAMIYATI: UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHGA KO'MAKLASHISH	348-356
<i>Ahmedbekova Maxpuzaxon</i> TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA O'QUVCHILAR BILIMINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK VA INNOVATSION JIHATLARI	357-362
<i>Utkirov Abbas Meyliyevich</i> ARTIFICIAL INTELLIGENCE IMPACT ON HIGHER EDUCATION QUALITY AND EFFICIENCY	363-388
<i>Xodiyeva Gulhayo Hasan qizi</i> BOSHLANGICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIKA FANI ORQALI TANQIDIY-TAHLILIIY HAMDA MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	389-393
<i>Maxliyo Qalandarova</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MATEMATIKA DARSLARIDA O'QUVCILARNING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH SHAKLLARI VA USULLARI.....	394-399

Received: 30 August 2024
Accepted: 5 September 2024
Published: 15 September 2024

Article / Original Paper

ISSUES OF EXPANDING THE POSSIBILITIES OF USING DIDACTIC MATERIALS IN IMPROVING THE QUALITY OF PRIMARY EDUCATION

Khojaniyazova Inkar Jumanazarovna

Assistant teacher of the Department of "Pedagogy and Psychology" of Karakalpak State University. inkar-k@bk.ru

Abstract. This article analyzes the possibilities of using didactic materials in teaching primary school students from a pedagogical point of view. The article also examines theoretically and practically issues related to expanding these opportunities in primary education.

Key words: primary education, didactics, opportunity, school student, teacher, educational activity.

BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA DIDAKTIK MATERIALLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH MASALALARI

Xojaniyazova Inkar Jumanazarovna

Qoraqalpoq davlat universiteti "Pedagogika va psixologiya" kafedrasida assistent o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim berishda didaktik materiallardan foydalanish imkoniyatlari pedagogika fani nuqtai nazaridan tahlil qilingan. Maqolada, shuningdek boshlang'ich ta'limda mazkur imkoniyatlarni kengaytirish bilan bog'liq masalalar nazariy va amaliy jihatdan tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, didaktika, imkoniyat, o'quvchi, o'qituvchi, o'quv faoliyati.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I9Y2024N38>

Hozirgi globalashuv davri boshlang'ich ta'lim taraqqiyotida o'quvchilar bilan hamkorlik faoliyatini tashkil etish, o'quvchilarni o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish jarayonida o'quv topshiriqlarini tanqidiy tahlil qilishga o'rgatish tarzida amalga oshirishni taqozo etmoqda. Zero, o'quvchilarning kreativ tafakkurini rivojlantiruvchi metodikalarni ishlab chiqish, va ularni amaliyotga tadbiiq etishda ilmiy-pedagogik jihatdan asoslash dolzarb ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev umumta'lim maktablarida ta'lim tizimning asosiy bug'ini boshlang'ich ta'lim ekanligi, boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'z shaxsiy metodikalarini yaratishi orqali o'quvchilarning o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirishiga erishishi lozimligi, shuningdek, o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy tafakkurini rivojlantiradigan ishlanmalar yaratish va amaliyotga tadbiiq etish lozimligini alohida ta'kidlashi bejiz emas [9].

Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarning to'liq rivojlanishini ta'minlay olmayotgani, o'quvchining hissiy kuzatuvlar, empirik tafakkur amaliyotigagina tayyorlash bilan cheklanilishi qayta-qayta tilga olinmoqda. Bu borada V.V.Davidov tomonidan fikrlash faoliyatiga asoslangan

ta'lim mazmunining ishlab chiqilgani [2; 112-c., 3; 245-c.], D.B.El'konin tomonidan esa kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda nazariy bilimlarni o'rganish jarayonida tahlil qilish, rejalashtirish, refleksiya, o'quv faoliyati nazariyasi va uning sub'ekti masalalari asosida rivojlanishi masalalari tadqiq etilgani [11; 416-c.] pedagogik tafakkur rivojida munosib o'rin tutadi.

Taniqli psixologlardan M.G.Davletshinning ta'kidlashicha, o'quvchilarning o'quv faoliyatini hamkorlikda amalga oshirish ularning bilishga doir va shaxsiy xislatlarining har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi [4; 30-b, 5; 129-b.]. Olimning fikricha, ta'lim jarayonida bolaning o'z-o'zini anglashi rivojlanib boradi. O'quv faoliyatiga ehtiyojning ortib borishi esa uning o'qishga bo'lgan qiziqishini mustahkamlaydi, bilim olish malakasini shakllantiradi.

Ta'limning dastlabki kunlaridan kichik maktab yoshidagi o'quvchilar turli ziddiyatlar, qarama-qarshiliklarga duch kelishi mumkin. Oqish jarayonida talablarning tobora ortib borishi psixik jihatdan rivojlanishi va ushbu zanjirining uzluksiz harakati insonning kamolotga intilishiga zamin yaratadi. Bilimni egallashga qiziqish o'quvchining aqliy mehnati natijasidan qanoatlanish hissi bilan uzviy bog'liqdir. Bu o'z navbatida o'quvchida topshiriqlarni samaraliroq ishlash mayli, istagi, ehtiyojini shakllantiradi. O'quvchining o'z ishidan mamnuniyat his qilishi, o'z kuchiga ishonish uyg'otadi, bilimlarni o'zlashtirish va malakalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shunisi ham borki, rag'batlantirish me'yorida bo'lsagina, tarbiyaviy ta'siri ortadi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning muhim xususiyatlaridan biri o'qituvchi shaxsiga ishonch hissi va yuksak ehtiromi hisoblanadi. Shuning uchun ham o'qituvchining bolaga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish imkoniyati juda katta hisoblanadi. O'qituvchi o'zining obro'sidan oqilona va omilkorlik bilan foydalansagina o'quvchilarda uyushqoqlik, mehnatsevarlik, o'qishga ijobiy munosabat, o'z-o'zini boshqarish, xulqini idora etish, o'zini tuta bilish, qiyinchiliklarni yengib o'tish kabi fazilatlarni shakllantiradi.

Maqsadga muvofiq o'qish faoliyati kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning aql-idroki, sezgirligi, kuzatuvchanligi, o'quvliligi, esda saqlab qolish, esga tushurish imkoniyatlarini rivojlantirishi uchun muhim shart-sharoitlar yaratadi; bolalarda o'qish, yozish, hisoblash malakalarini shakllantiradi. Bundan tashqari boshlang'ish ta'lim jarayonida ularning bilimlar ko'lamini kengayadi, bilishga qiziqishlari ortadi, aqliy imkoniyatini rivojlantirish vujudga keladi. O'quv fanlariga ijobiy munosabat, qat'iy shug'ullanish niyati, jamoatchilik oldidagi mas'uliyatni his qilish, bilim olishning ijtimoiy ahamiyatini angalsh tuyg'ulari tarkib topadi.

O'qituvchilarning muhim vazifalaridan biri o'quvchilarda o'quv materiallarini eslab qolishi uchun muayyan intilishni tarkib toptirish, ularga eslab qolishning fikr yuritish yo'llarini (taqqoslash, tahlil qilish) o'rgatishdan iborat. Bu vazifani eng avvalo maktab psixologlari bilan birga boshlang'ich sinf o'qituvchilari amalga oshiradilar. Tafakkur atrof-muhitdagi voqealarni nutq yordamida bevosita umumlashgan hoda aks ettiradi. Xotiraning mahsuldorligini oshirish uchun o'rganilgan materialni takrorlash orqali tekshirish, esga tushurish, mashq qilishdan unumli foydalanish zarur. O'rganilgan mavzularni takrorlash, mustahkamlash hamda ko'nikmalarni rivojlantirish maqsadiga yo'naltirilgan mustaqil ishlarda nazariy tushunchalarni tizimlashtirish, umumlashtirish, bilim va ko'nikmalarni amalda qo'llash, nutq o'stirishga doir tushuncha va bilimlarni mustahkamlash - uzoq muddat davom etadigan jarayon bo'lib, muayyan izchillikda bajariladigan topshiriqlar asosida o'zlashtirilgan bilimlar yangi sharoitda tatbiq etiladi va oldin o'rganilgan bilimlar doirasiga kiritiladi [1; 16-b.]. Agar kichik maktab

yoshidagi o'quvchilarga eslab qolish usullari o'rgatilmasa, ular o'quv materiallarini bevosita takrorlashda qiynalib qoladi. Lekin, o'quvchilar o'quv materiallarini eslashni xush ko'rmaydilar va uni osongina tiklash yo'lini tushunmaydi. Materialni eslab qolish, esda saqlash, esga tushurish va eslash usullarini o'rgatish mantiqiy xotirasi o'sishining garovi hisoblanadi.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning yorqin, aniq, tiniq, yaqqol tasavvurlari mustaqil fikrlash yordamida muayyan voqealikka aylanadi, o'quv materiallari sujeti turmush tajribasida to'plangan taassurotlari asosida qayta tiklanadi. Natijada ijodiy izlanishning eng muhim omili - ijodiy tasavvur takomillashadi. Ijodiy tasavvurning eng muhim xususiyatlaridan biri mantiqiy qonunlarga uzviy bog'liqligi, g'ayri tabiiy, ajoyib-g'aroyib istaklardan uzoqligi bilan ajralib turadi. Bu esa o'quvchilarda voqea-hodisalarni, o'quv materiallari mazmunini tanqidiy baholash ko'nikmasini paydo qiladi.

Ma'lumki, boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning didi, dunyoqarashi, individual-psixologik xususiyatlari jadal shakllanadi. Shuning uchun ham o'quvchilarning bilish faolligini maksimal darajada faollashtirish, ularning kreativ va tanqidiy tafakkurini rivojlantirish maktab ta'limining muhim vazifasi sifatida "Ta'lim to'g'risida"gi davlat hujjatlarida alohida qayd etilgan. Ta'limning asosi - o'qitishning o'quvchilarga yetkaziladigan axborotlarni esda saqlab qolish emas, balki shu axborotlarni qabul qilish jarayonida ularning o'zlari ham faol ishtirok etishi, asta-sekin mustaqil bilim olish qobiliyatini shakllantirishdan iborat bo'lmog'i lozim.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy faoliyatning mezonlarini psixolog N.D.Levitov quyidagi tarzda vujudga kelishini alohida ta'kidlaydi:

- tafakkurning mustaqilligi;
- o'quv materialini o'zlashtirish darajasi va mustahkamligi;
- standart bo'lmagan vazifalarni hal qilishda, aqliy, ijodiy topqirlik;
- o'rganib chiqilayotgan materialning mohiyatiga chuqur kirib borish orqali muhim bo'lmagan narsadan muhimini ajrata bilish. [6; 424-c.]

Boshlang'ich sinflarda o'quvchi shaxsni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim quyidagi maqsadlarni nazarda tutadi:

1. Maktab o'qituvchilari shaxsini rivojlantirish, uning qobiliyati, o'qishga qiziqishi, xohish-istagini shakllantirish;
2. Axloqiy va estetik hissiyatini tarbiyalash, atrof-muhitga hissiy munosabatni shakllantirish;
3. Bilimlar tizimini, malaka va ko'nikmalar, faoliyatning turli shakllarini egallab olishiga erishish.
4. O'quvchilarning jismoniy va psixik salomatligini muhofaza qilishga masuliyatli bo'lish;
5. Bola shaxsining individualligini himoya qilish [7; 140-b.]

Boshlang'ich ta'limda faol, ijodiy, mahsuldor, intellektual faoliyat o'zaro aloqadorlikda amalga oshiriladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ faoliyatini rivojlantirishda pedagogik o'yinlar muhim o'rin tutishi amaliyotchi o'qituvchilar va mutaxassislar tomonidan tasdig'ini topgan. Aynan shunday o'yinlar vositasida kichik maktab yoshi o'quvchilar o'rtasida qizg'in muloqot o'rnatiladi. Bunday muloqotlar shaxsiy yondashuvlar asosida tarkib topadi. O'qituvchi bolani faqat o'quvchi deb emas, balki alohida shaxs, o'ziga xos inson sifatida munosabatda bo'ishi lozim. O'yinlarda bolaning shaxsiy sifatlari shakllanib, hulqidagi ijobiy jihatlar rivojlanadi, tasavvur mashqlari vositasida kuzatuvchanlik, xotira, diqqatni kuchaytirish imkoni tug'iladi, psixologik to'siqlar bartaraf etiladi.

Boshlang'ich ta'limda yangicha yondashuv hayotdagi turli xil hodisalarni bir qolipdan turib baholash emas, balki ularni o'zaro aloqadorlik majmuasi tarzida yondashishga yo'naltiradi. Asosan integratsiyalashgan ta'limni yo'lga qo'yishda ilmiy bilimlarni, adabiyot, musiqa, san'at yordamida har tomonlama mukammal ko'rsatib berish imkoni tug'iladi. Bu esa o'quvchi shaxsining emotsional va axloqiy rivojiga, kreativ fikrlashining rivojlanishiga yaxshi ta'sir ko'rsatadi. Boshlang'ich sinflarda mavzuga integratsiyali yondashuvi sifatida faqat bir dars emas, balki mazmuni, uslubiy va tashkiliy tomondan o'quv fanining ma'lum bo'limi olinsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda kreativ fikrlashni shakllantirishda aqliy qobiliyatning rivojlanganligi muhim ahamiyatga ega. Chunki xuddi shu davrda shaxsning qiziqishlari, moyilliklari shakllanishi uchun poydevor yaratila boshlanadi. O'quvchi kreativ qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalarning asosiy maqsadi kreativ tafakkurni rivojlantiradi, jumladan, o'quvchining o'z oldiga qo'ygan maqsadini anglab olganligi, ijodiy faoliyatda ijobiy rag'bat va tanqidiy, kreativ fikrlashga ehtiyojni his etishi, bilimlar tizimiga ega bo'lishi, malaka va ko'nikmalarga erishilgan natijalarni baholashga doir bilim va tasavvurga ega bo'lishi singari vazifalarni bajarishga xizmat qiladi.

Mazmuniga ko'ra ijodiy salohiyatni rivojlantirish esa bilimga oid amaliy va ijodiy komponentlarni o'z ichiga oladi. Kreativ fikrlashning texnologik jarayoni esa tushuntirish, illyustrativ, reproduktiv, muammoli, qisman izlanuvchanlik metodlari asosida kechadi. Mazkur jarayon tabiatga, muzey va ko'rgazmalarga ekskursiyalar, vedeoko'rsatuvlardan foydalanish, uchrashuvlar, mavzuli kechalar, individual ijodiy loyihalar, to'garaklar, klublar, turli mavzularda suhbatlar o'quvchilarning ijodiy ko'rgazmalari tanlovlar kabi an'anaviy va noan'anaviy shakllardan foydalaniladi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning shaxsiy xislatlari va qobiliyatlarini rivojlantirish ularning turli o'quv-bilish, amaliy, ijtimoiy faoliyatlari tajribasiga tayaniladi. Shuning uchun ham ta'lim standartlarida ta'limning faol, amaliyotdagi mazmuni, real hayotiy vaziyatlarda qo'llaniladigan bilim, malaka va ko'nikmalarga alohida e'tibor berish maqsadga muvofiq.

Boshlang'ich ta'limning o'ziga xos xususiyati ham bolalarning maktabga tayyorgarlik darajasi, ijtimoiy tajribasi, psixofiziologik rivojlanishi bir xil emasligida bolib, shunga ko'ra har bir o'quvchining ijodiy qobiliyatini va o'ziga xos individualligini namoyon etishga sharoit yaratishdan iborat. O'quv materialini taqdim etishning asosiy darajasida o'quv materiali har qanday o'quv yurti har bir o'quvchi uchun taqdim etishi kerak bo'lgan ta'limning asosiy mazmuni ochib beriladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv mashg'ulotlarini sifatli o'zlashtirish muammosi chet ellik ilmiy tadqiqot ishlarida ham o'z aksini topgan. Dissertatsiya ishida biz chet el olimlarining boshlang'ich ta'limni tashkil etish metodikalarining pedagogik jihatlari aynan shu maqsadda tahlilga tortildi. Jumladan, Finlyandiya boshlang'ich maktablarida giperaktiv bolalar va idrok etish qobiliyati buzilgan bolalarga katta e'tibori ibratlidir. Asta-sekin, o'yinlar va individual mashg'ulotlar yordamida notinch o'quvchilar jamoaviy ishlarga muloyimlik bilan o'rgatilishi fin ta'limining yetakchi xususiyatlaridandir. Boshlang'ich maktab o'quvchilarining imkon qadar ko'proq vaqtni ochiq havoda o'tkazishi, har bir tanaffusda ko'chaga chiqazilishi salomatlikni ko'zlab qilinganligi bilan e'tiborga loyiq.

Boshlang'ich sinflarda dars tarkibini tashkil etish uchun har bir turdagi darsning tuzilishini to'g'ri belgilash muhim ahamiyat kasb etadi. Darsning tuzilishi moslashuvchan

bo'lishi, o'qituvchining oldida turgan pedagogik muammolarni hal qilishga ijodiy yondashish zarur. Darsning tuzilishi turli bosqichlardan iborat bo'lib, ularning ketma-ketligi va ular orasidagi bog'lanishlarni tashkil qiladi. Dars bosqichlarining xarakteri ushbu didaktik maqsadga muvaffaqiyatli va eng qisqa yo'l bilan erishish uchun ma'lum bir turdagi o'quv mashg'ulotlarida erishish lozim bo'lgan asosiy didaktik maqsad va vazifalar bilan belgilanadi. Ushbu vazifalarning mohiyati va ketma-ketligi ma'lum bir turdagi darsda olib boriladigan ta'lim jarayonining mantig'iga bog'liq. Darsning tuzilishida quyidagi elementlar alohida hisobga olish mumkin: tashqi konstantalar (dars bosqichlari) va ichki o'zgaruvchanlik (metodlar, usullar, vositalar)ni to'g'ri talab etiladi.

Asosiy didaktik maqsadga muvofiq har bir dars turi o'ziga xos makrostrukturasiga ega bo'lib, u o'quv materialining mazmuniga, o'quvchilarning yoshi va tayyorgarligiga, o'quv jihozlarining xususiyatlariga qarab qisman o'zgarishi mumkin. Har bir turdagi darsning mikrostrukturasi o'zaro bog'liq bo'lgan pedagogik maqsadlarning oqilona ketma-ketligini ta'minlaydigan usullar, metodlar va o'quv vositalari majmuasini o'z ichiga oladi.

“Metod” yunoncha so'zdan olingan bo'lib, “bilish va tadqiqot yo'li”, “nazariya”, “ta'limot” kabi ma'nolarni bildiradi” [8; 613-b.]. Falsafiy va didaktik ma'nolarni anglatuvchi mazkur tushuncha jamiyat va tabiat hodisalarini kuzatish orqali voqelikka ilmiy nuqtai nazardan yondashish vositasida o'quvchilarning bilim, ko'nikma, malakalarini rivojlantirishni nazarda tutadi.

“O'quv vositasi” birikmasidagi “vosita” arabcha so'z bo'lib: “chora, tadbir, usul”, shuningdek, “o'rta, o'rtadagi” ma'nolarini bildiradi. O'qituvchi ta'limiy maqsadga erishishga yo'naltirilgan ko'rgazmali qurollar, narsa-predmetlar ham ta'limiy vosita sanaladi.

Boshlang'ich ta'limda yangi bilimlarni o'zlashtirish o'quv mashg'ulotlarining taxminiy tuzilmasi quyidagisha:

1. Uy vazifasini tekshirish, asosiy bilimlarni yangilash va boyitish.
2. Darsning mavzusi, maqsadi, vazifalari va ta'lim faoliyati motivatsiyasi haqida ma'lumot berish.
3. Yangi materialni idrok etish va birlamchi xabardorlik, o'rganish ob'ektlaridagi aloqalar va munosabatlarni anglash.
4. Bilimlarni umumlashtirish va tizimlashtirish, ularni turli sharoitlarda qo'llash.
5. Dars va uy vazifalarini yakunlash.

Ulardan umumlashtiruvchi o'quv mashg'ulotlarida ish turlari xilma-xil bo'lib, illyustrativ materiallar (misollar, rasmlar)ni tahlil qilish hamda o'quvchilarning og'zaki javoblari asosida shakllantiriladi. Umumlashtiruvchi o'quv mashg'ulotlari mustaqil fikrlash, tafakkurini rivojlantirish, nutqini o'stirishda ayniqsa qo'l keladi.

Boshlang'ich ta'limda bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish darsini tashkil etishda darsida quyidagilarga etibor berish lozim:

- 1) uy vazifalarini tekshirish, o'quvchilarning asosiy bilimlari va amaliy tajribalarini yangilash va boyitish;
- 2) mavzuni, darsning maqsad va vazifalarini to'g'ri belgilash va maktab o'quvchilarining motivatsiyasini ku'shayttirish;
- 3) yangi materialni o'zlashtirishda kirish mashg'ulotlarida foydalanish;
- 4) o'zlashtirilgan bilimlarni birlamchi sinov mashqlarida qo'llash;
- 5) o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni yangi sharoitlarda ijodiy tatbiq etish;

6) dars mazmuni va uy vazifasi yuzasidan qisqacha ma'lumo berish.

Boshlang'ich ta'limda bilim, ko'nikma va malakalarni qo'llash orqali darslarni to'g'ri tashkil etish o'quvchilarning nostandart vazifalarni hal qilishda:

1) o'quvchilarning uy vazifalarini tekshirish, amaliy topshiriqlarni bajarishlarida asosiy bilim, ko'nikma va malakalarni qo'llashlariga erishish;

2) o'quvchilarining ta'limiy faoliyat motivatsiyasi, mustaqil ishlashlarining maqsad va vazifalari, mazmuni, tuzilishi, amaliy ahamiyati bilan tanishtiriladi. Demak, o'quvchilarning uy vazifalarini bajarish ushuni tayyorlangan o'quv topshiriqlarini yaratish va ularni baholashda didaktik talablarga muvofiq tarzda tashkil etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish muammolarini tadqiq qilish jarayonida o'quvchilarning ijodkorlik faoliyatini rivojlantirish, bilimlarni chuqur va mustahkam o'zlashtirishlari, erkin va mustaqil ijodiy fikr yuritishlarini rivojlantirish zaruriyati aniqlandi. Tadqiqotlarimiz mobaynida Nukus shahridagi 22- va 38-son umumta'lim maktablari, Qorao'zyak tumanidagi 26- va 31-son, Qonliqo'l tumanidagi 1-son, Navoiy viloyati Zarafshon shahridagi 11-son, Toshkent viloyati Chirchiq shahridagi 12-son maktablarda tajriba-sinov ishlari olib borildi. Dastlabki aniqlashtiruvchi tajriba mobaynida boshlang'ich sinf o'qituvchilari bilan so'rovnoma tashkil etildi. So'rovnoma natijalarida ota-onalarning boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilimlarni o'zlashtirish jarayoniga beparvo ekanligi, o'quvchilarning uyga vazifalarni bajarishda ota-onalarning ishtiroki kamligi, shuningdek, ota-onalarning o'qituvchilar bilan hamkorligi sust ekanligi, maktab formasiga tegishli kelishmovchiliklar kelib chiqayotganligi singari muammoli holatlar uchrab turishi ta'kidlangan. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv mashg'ulotlarini sifatli o'zlashtirishiga ta'sir qilish holatlari o'rganilganida o'qituvchilar tomonidan o'quv materiallarining juda qiyin tuzilgani, topshiriqlarning ko'p berilishi oqibatida dars jarayonida vaqt taqsimotida muammolar borligi, dars samaradorligi o'quvchilar sonining ko'p ekanligi ham ko'rsatib o'tilgan. Topshiriqlarni ota-onalar bilan birga bajarish imkonini beradigan tarzda tayyorlash va ota-onalarning ham mas'uliyatini oshirish takliflari aytilgan. Shuningdek, boshlang'ich sinflarda «Tarbiya» fanini o'qitishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olish zarurligi, topshiriqlarni tayyorlash va bilimlarni baholashda o'quv materiallarining murakkabligi darajasini hisobga olishlari lozimligi haqida fikrlar bildirildi. Baholash va baho qo'ymaslik masalalari hozirgi kunda bahsli masala ekanligi keltirildi.

Ushbu taklif va tavsiyalardan kelib chiqqan holda o'quvchilarda o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirishning yuqori darajasi uni muntazam ravishda mustaqil faoliyatga jalb qilish orqali rivojlantirish, maxsus turdagi o'quv topshiriqlarini komp'yuterli ishbop o'yinlar, darsliklar va boshqa adabiyotlar bilan birga amalga oshirish yo'lga qo'yildi.

Boshlang'ich ta'limda o'quv mashg'ulotlarini sifatli o'zlashtirishning pedagogik nazariy jihatlari hamda bu borada tarixiy tajribalar, pedagog- psixologlarning ilmiy qarashlarini yoritildi. Tadqiq qilinayotgan muammo boyicha dunyo tajribalari o'rganilib, boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning o'quv mashg'ulotlarini sifatli o'zlashtirishlarining o'ziga xos xususiyatlari va shart-shaoyitlari, hozirgi paytda foydalanilayotgan dastur va darsliklarning tahliliy natijalari hamda amaliyotdagi holati masalalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv mashg'ulotlarini sifatli o'zlashtirishini rivojlantirishda maxsus pedagogik tizim yaratilishini ilmiy-uslubiy jihatdan asoslashga imkoniyat berdi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv mashg'ulotlarini sifatli o'zlashtirishi bo'yicha tajriba-sinov ishlari natijalari uning ko'p

qirraliligi, o'quvchilar soni va o'rgatuvchi-nazoratli topshiriqlar majmuining xilma-xilligi bilan belgilanadi. Eksperimentlarning mazmuni, shakl va yo'llarini optimal holda loyihalash uchun o'quv elementlari mohiyatini o'quvchilarga taqdim etish yo'llarini aniqlashga harakat qildik. Buning uchun tajribada qatnashayotgan o'quvchilarning o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish darajasini, bilim olishga intilishiga ta'sir etuvchi omillarni ham o'rganish nazarda tutildi.

Ma'lumki, har qanday fanni bosqichma-bosqich o'rganishda unga tegishli o'quv jarayonini tashkil etish hamda mazmunini boyitish bozor iqtisodiyoti sharoitida kreativlik va tahliliy tafakkurni rivojlantirish bilan aloqadorlikda amalga oshiriladi. Maktab ta'limida bunday rivojlanishi o'quvchilarga beriladigan qadriyatlar bilan bog'liq bilimlar hamda faoliyat usullari yoki ichki manbalardan foydalanish samaradorlik darajasiga ega bo'ladi. O'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish natijalarini baholashning o'z me'yori, qoidasi va me'zonlari mavjud. O'quv mashg'ulotlarini sifatli idrok etishni rivojlantirishda tuzilish asosi (maqsad, tamoyil, mazmun va hokazolar) da o'quvchiga "bilim berish" dagi har qanday ta'lim turi tizimi bilan o'xshashdir. Biroq o'quvchilarning o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirishiga yordam beradigan quyidagi qoidalardan o'quvchining maqsadga qaratilgan qobiliyatining rivojlanish darajasi nazorat va baholashga daxldor bo'lgan majburiy standartlarga kiritiladi.

O'quvchining mashg'ulotlarini o'zlashtirishida bilishga doir faoliyatni tashkil etishga imkon beradigan ilmiy-tashkiliy masalalarni o'rganish maqsadga muvofiq. Mashg'ulotlarini o'zlashtirishga qo'yiladigan talablar quyidagilardan iborat:

a) fundamental ta'limiy ob'ektlar o'quvchilarning o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish faoliyatining ob'ekti ekanligi;

b) o'quvchining shaxsiy ijodining hajmi umumiy o'quv jarayonida 20-25 foizni tashkil etishi;

v) umumta'lim maktablarida boshlang'ich ta'lim o'quvchisining rivojlanish darajasiga, o'qituvchi va ta'lim strategiyasi va maqsadiga qarab belgilanishi, biroq o'quvchi mahsulotining hajmi uning individual dasturi bo'yicha ta'lim faoliyati hajmidan kam bo'lmasligi.

O'quvchilar uchun tayyorlangan mashqlar natijasi unga qoyilgan tashqi standart talablaridan ham yuqorilashi kutiladi. O'quvchilar erishgan natijalar jamoa bo'lib muhokama qilinadi, undan keyin tashqi madaniy-tarixiy o'xshashliklar bilan qiyoslanadi. O'quv jarayonining tuzilishi qanday natijalar va qanday shaklda nazorat qilinishiga bog'liqligi o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirishda ta'lim jarayoni faoliyati natijalari ikki tomonlama tashqi va ichki xarakterga ega. O'qituvchilarning ta'limda erishgan yutuqlari sifati hisoblanadi. Ta'lim shaxsning asosiy xususiyati sifati birinchi navbatda uning ichki rivojlanish natijasi bilan aniqlanadi.

O'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish ishlarini bashorat qilish vaziyatli yondashuv, ya'ni o'quvchilarni maxsus tashkil etilgan yoki tabiiy ta'lim vaziyatlaridan foydalanish yordamida bashoratlash samarali hisoblanadi. Bunda ta'lim natijalarining diagnostikasi, jumladan, o'quvchi qobiliyatining rivojlanish darajasini aniqlash o'qituvchining o'quvchida hosil qilinayotgan ko'nikmalari bilan aniqlanadi.

Dars jarayonining samaradorligini aniqlashda o'quvchilarning bilimi mahsuldorligini baholash usullari tahlil qilinadi. Bunda asosan pedagogning maqsadli ta'limiy ko'rsatmalari tahlil elementlarini aniqlashga yordam beradi. Masalan, o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish sifati quyidagi usullar bilan baholanadi:

a) javobdagi ko'nikmalarning soni bo'yicha;

- b) javob elementlarining farqi bo'yicha;
- v) javobning o'quvchining o'zi yoki sinfdoshining ishiga nisbatan yangiligi bo'yicha;
- g) yaratilgan obraz, ramz yoki ifodaning lo'nda va ixchamligi bo'yicha;
- d) javob uchun foydalanilgan imkoniyatlarning ko'pqirraligi bo'yicha;
- e) olingan natijalarning amaliy ahamiyati foydalanishi bo'yicha tahlil qilish maqsadga muvofiq.

O'quvchining o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish sifati o'quv yili davomida o'quvchining ta'limiy sifatlari ijobiy tomonga o'zgarish taqdirda "yuqori" deb baholandi, bu uning eng ko'p imkoniyatga egaligini namoyon qiladi; agar o'quvchining imkoniyatida o'zgarish to'la bo'lmasa "o'rta", o'zgarish sezilmagan taqdirda "past" deb baholanadi. Olingan natijalarni tabaqalashtirish maqsadida besh darajali shkaladan foydalanish samarali bo'lib, unga "o'rtadan yuqori", "o'rtadan past" kabi darajalar ham qo'shiladi. Har xil o'qituvchilar tomonidan aynan bir xil o'quvchilarga oid olingan ma'lumotlar o'rganilganda bu ma'lumotlar ta'lim jarayonining ham yaxlit, ham har bir o'quvchi bo'yicha samaradorligi to'g'risida mulohaza yuritish imkonini beradi. O'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish natijalarini tahlil qilish turli xil ta'lim sohalari uchun yagona bo'lgan mezonlar bo'yicha amalga oshiriladi. Shkalalarning qo'llanilishi turli xil pedagogik sharoitlarda o'tkaziladigan ta'limning qiyosiy tahlilini ta'minlaydi. O'quvchilarning o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirishining psixologik-pedagogik shart-sharoitlari, ta'lim jarayonida pedagogning o'рни va roli, shuningdek, o'qitishning eng samarali uslublari va ta'lim vositalari shaxsning to'la-to'kis rivojlanishida juda muhim ahamiyat kasb etadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari bu davrda intellektual rivojlanishini ko'rgazmali-harakatli va ko'rgazmali - obrazli tafakkurdan mantiqiy-mavhum fikrlashga o'ta boshlaydi. Ularning buyumlarni taqqoslashga, o'xshash va farqli tomonlarini bilishga, o'ziga xos xususiyatlarini anglashga aqli yeta boshlaydi. Ammo o'quvchilar mantiqiy xulosa chiqarishga qiynaladilar, ta'riflarni yodlab olishga harakat qiladilar. Shuning uchun boshlang'ich ta'limda ko'rgazmalilik katta ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchining voqea-hodisalarni bevosita idrok qilishdan uning qonuniyatlarini, o'zaro bog'lanishlarini tushunib olishga va bilishga qaratadi, tajribalar o'tkazadi. Bu borada biz «Tarbiya» fani mavzulariga e'tibor qaratdik. Bu ishni amalga oshirishda tahlillarga tayangan holda quyidagicha bir necha pog'onali o'qitish tizimiga asoslandik:

- o'quvchilarning bilimlarini oshirishga psixologik tayyorgarligi;
- taqdim qilinayotgan o'quv materialining idrok qilinishi;
- chet el tajribalariga asoslangan holda innovatsion usullardan foydalanish;
- noana'aviy usullar orqali o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish darajasini aniqlash;

O'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirishda pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish bo'yicha butun jahon amaliyotida ta'lim-tarbiya jarayonida o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirishning ko'plab variantlaridan foydalaniladi.

Mavzuga oid tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, har bir sohadagi muammolarni hal qilishda muammoni keltirib chiqargan sabablarni o'rganish talab etiladi. Hozirgi davr ta'lim tizimida jahon tendentsiyalarini hisobga olgan holda sohaga tegishli investitsiyalar kiritilishi, ilg'or ta'lim standartlarini joriy etish boshlang'ich ta'limni transformatsiya, konvertatsiya qilish bo'yicha tadqiqotlar olib borilishi bejiz emas. Barcha sohalarda bo'lgani kabi boshlang'ich ta'lim tizimida ham nazariya amaliyot bilan tasdig'ini topgani singari, amaliyotda muammolar nazariy jihatdan asoslangan bo'lsagina ularni bartaraf etish, sifat va samaradorlikka erishish mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni asosida tayanch o'quv rejasini takomillashtirish hamda o'zaro uzviy bog'liq fanlar integratsiyasi hisobiga ularning soniga emas, sifatiga urg'u berishdan iborat [10].

Hozirgi davr boshlang'ich ta'limda keskin o'zgarishlar ro'y berayotgan davr hisoblanadi. Sohaga tegishli ilg'or ta'lim standartlarini joriy etish bo'yicha tadqiqotlar jahon tendentsiyalarini hisobga olib boshlang'ich ta'limni rivojlantirish imkoniyatini bermoqda. Shunga ko'ra tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirishning didaktik shart-shaoyitlarini takomillashtirish bo'yicha oddiydan murakkabga, noma'lumdan ma'lumga tamoyillari asosida o'quv mashg'ulotlarini oson va tez o'zlashtirish, bilish jarayonlarining faolligini ta'minlash orqali har tomonlama pedagogik ta'sirni ilmiy jihatdan o'rganish, ulardan keng foydalanish lozimligi tahlilga tortildi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirishning didaktik shart-shaoyitlarini takomillashtirish bo'yicha tajriba-sinov ishlari olib borildi.

Tajriba-sinov ishlari 2019-2020, 2020-2021, 2022-2023 o'quv yillarida Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus shahridagi 22, 38-son umumta'lim maktablari, Qorao'zak tumanidagi 26, 31-son umumta'lim maktablari, Qonliko'l tumanidagi 1-son, Navoiy viloyatidagi 11-son va Chirchik shahridagi 12-son umumta'lim maktablarida olib borildi.

Tajriba-sinov ishlarini olib borishda quyidagi vazifalar belgilandi:

1) boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyatini o'rganish jarayonidagi mavjud muammolarni aniqlash;

2) boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda o'quv va tarqatma materiallar ishlab chiqish;

3) boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv mashg'ulotlarini past o'zlashtirish bilan bog'liq muammolarni barataraf etish maqsadida dars jarayonida didaktik oyinlar orqali bilim, tushuncha va tasavvurlarini takomillashtirish;

4) boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish imkoniyatini oshirishga doir ko'nikmalarini shakllantirish;

5) ota-onalar bilan birga bajaradigan topshiriqlar tizimini ishlab chiqish.

Tajriba-sinov jarayonida davlat ta'lim standartlari, me'yoriy hujjatlari talablarini hisobga olgan holda o'quvchilarda o'quv mashg'ulotlarini o'zlashtirish darajalarini aniqlashda Qanlikol tumani 1-son umumta'lim maktabida 4-sinf o'quvchilari bilan o'tkazilgan tajriba-sinov ishlarida "Tarbiya" fanidan, "Kitob mening hayotimda", "Oila-baxt qo'rg'oni", "Vatan-bobolardan qolgan bebaho me'ros" mavzularini o'zlashtirishda rasmi topshiriqlardan foydalanildi. Shuningdek, "Biz bir jamoamiz", "Rostgo'ylik, halollik", "Fazilatlar inson ko'rki" mavzulari bo'yicha bolalar ertaklaridan samarali foydalanildi.

Ertaklar vizual tarzda taqdim etilib, o'quvchilarga kichik guruhlarda ishlash imkoni berildi va ertak matni bo'yicha qisqa matnlardagi tasavvurlarini rasm tarzida bayon qilish topshirig'i berildi. Ushbu jarayonda o'quvchilar ertakni ko'rish orqali idrok etib, keyin aqliy operatsiyalarini faol ishga tushirish orqali tahliliy tafakkurni rivojlantirishga erishildi. Ertak haqidagi yakuniy xulosalarini o'z tushunchalari orqali so'zlab berishi o'quvchi nutqining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Binobarin, nutq yaxshi rivojlansa tafakkur jarayoni ham faollashadi. Biz o'quvchilarning o'quv mashg'ulotlarini sifatli o'zlashtirishiga taqdim etilgan topshiriqlar orqali tanqidiy va ijodiy tafakkurni rivojlantirish bo'yicha boshlang'ich sinf

o'quvchilaridan olingan so'rovnomalar natijalariga ko'ra ularning javoblarini 3 daraja bo'yicha baholashni maqsad qilib oldik:

Past daraja: Tajriba-sinov ishlari jarayonida berilgan tankidiy va ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi topshiriqlarni bajarishda qator qiyinchiliklarga duch keldi, o'ziga ishonchsizlik sezildi.

O'rta daraja. Unga tajriba-sinov ishlari jarayonida ko'rsatilgan topshiriqlarga javob berishga kirishgan, ammo to'liq javob bermagan, savol mohiyatini tushunsalarda yozishda ikkilanishlarga yo'l qo'ygan, topshiriqlardagi savollar haqida umumiy tushunchalarga ega bo'lgan boshlang'ich sinf o'quvchilari kiritildi.

Yuqori daraja. Unga boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy va ijodiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladigan topshiriqlarning mazmunini tushunish, topshiriqlardagi savollarga aniq javob bergan, o'z fikrlarini mustaqil bayon qilgan, tahlil qilish ko'nikmalariga ega, kreativ fikrlay olgan boshlang'ich sinf o'quvchilari kiritildi. Natija esa quyidagi ko'rinishga ega bo'ldi (1-jadval):

1-jadval

Tanlangan boshlang'ich sinf o'quvchilari soni va ularning tajriba-sinovlardan so'nggi o'zlashtirish ko'rsatkichlari

№	Respondentlar soni	Tajriba guruhi			Respondentlar soni	Nazorat guruhi			
		Yuqori	O'rta	Past		Yuqori	O'rta	Past	
1.	Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus shahri №22-sonli umumta'lim maktabi								
	58	30	12	11	7	28	8	9	11
2.	Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus shahri №38-sonli umumta'lim maktabi								
	55	30	13	10	7	25	8	8	9
3.	Qoraqalpog'iston Respublikasi Kanlikul tumanidagi №1-sonli umumta'lim maktabi								
	52	25	11	9	5	27	7	9	11
4.	Qoraqalpog'iston Respublikasi Qora'zak tumanidagi 26-sonli umumta'lim maktabi								
	55	25	12	8	5	30	7	10	13
5.	Qoraqalpog'iston Respublikasi Qora'zak tumanidagi 31-sonli umumta'lim maktabi								
	36	16	7	6	3	20	5	6	9
6.	O'zbekiston Respublikasi Navoiy viloyatidagi 11 - sonli umumta'lim maktabi								
	74	37	15	13	9	37	8	12	17
7.	O'zbekiston Respublikasi Chirchik shahridagi 12 -sonli umumta'lim maktabi								
	64	38	14	17	7	26	7	8	11
Umumiy soni	394	201	84	74	43	193	50	62	81
Umumiy o'rtacha	57	29	12	11	6	28	7	9	12

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, natijalarning ishonchliligini, to'g'riligini tekshirish maqsadida St'yudent Fisher mezonida matematik-statistik tahlil o'tkazildi. Tajriba-sinov o'tkazilgandan keyin olingan ko'rsatkichlar tajriba guruhlariniki nazorat

guruhdagilarga nisbatan yuqori ekanligi aniqlandi. Bunda biz matematik-statistik tahlil qilish uchun o'rtacha umumiy ballni oldik. Nazorat va tajriba-sinov guruhlarining tajriba yakunidagi umumiy ko'rsatkichlari quyidagicha (2-jadval):

2-jadval

Nazorat va tajriba-sinov guruhlarining tajriba yakunidagi umumiy ko'rsatkichlari:

Guruhlar	Respondentlar soni	Javoblari		
		Yuqori	O'rta	Past
Tajriba guruhi	29	12	11	6
Past nazorat guruhi	28	7	9	12

Адабиётлар/Литература/References:

1. Bakiyeva N. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil ta'lim orqali nutq va tafakkurni rivojlantirish metodikasi. Monografiya. – Toshkent: Ishonchli hamkor. 2021, 16-b.
2. Давыдов В.В. Психологическая теория учебной деятельности и методов начального обучения, основанных на содержательном обобщении. -Томск: Пеленг, 1992. – 112 с.
3. Давыдов В.В. Лекций по педагогической психологии. – М.: Академия, 2006. – 245 с.
4. Давлетшин М.Г. Замонавий мактаб ўқитувчисининг психологияси. -Тошкент: Ўзбекистон, 1999. - 30 б.
5. Давлетшин М.Г., Дўстмухамедова Ш., Мавлонов М., Тўйчиева С. Ёш даврлари ва педагогик психология. Ўқув методик қўлланма. – Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ, 2004. – 129 б.
6. Левитов Н.Д. Психология характера. М: Просвещение, 1969. - 424 с
7. Нажмиддинова Г. Бошланғич синф ўқувчилари ўқув-билув фаолиятини шакллантиришнинг дидактик асослари: Пед. фан. номз...дисс. – Тошкент: ЎзПФТИ, 2005. – 140 б.
8. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. T.: "O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi". Davlat ilmiy nashriyoti. 5-jild, 2003, - 613 b.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 29.04.2019 y., 06/19/5712/3034-son.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6108-son Farmoni. //Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 07.11.2020 y., 06/20/6108/1483-son.
11. Эльконин Д.Б. Психическое развитие в детских возрастах. / Под ред. Д.И.Фельдштейна.– Воронеж: НПО "МОДЭК", 1995. – 416 с.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).